

Doplnění gramatiky 9. lekce (Bartoňkova skripta)

KONJUNKTIV PRÉZENTU DEPONENTNÍCH SLOVES

DepONENTNÍ slovesa mají pasivní tvary s aktivním významem, jejich vytváření je pravidelné. Např. *horter* „ať povzbuzuji“, *verear* „ať se bojím“, *loquar* „ať mluvím“, *largiar* „ať uděluji“.

KONJUNKTIV PRÉZENTU A IMPERFEKTA VE VĚTÁCH VEDLEJŠÍCH

Použití konjunktivů ve větách vedlejších se ve většině případů řídí pravidly o souslednosti časů; v této lekci se budeme zabývat dvěma typy vedlejších vět, jejichž děj je vždy současný s dějem věty řídící.

Klíčovou rolí v souslednosti časů hraje čas slovesa ve větě hlavní. Rozeznáváme tzv. **časy hlavní a časy vedlejší**.

- Mezi **časy hlavní** patří: **prézens, futurum I., futurum II., imperativ**
- Mezi **časy vedlejší** patří **všechny časy minulé**, tj.: **imperfektum, perfektum, plusquamperfektum**

Konjunktiv pro vyjádření současnosti se řídí těmito pravidly:

- je-li ve **větě hlavní čas hlavní**, je ve větě vedlejší **konjunktiv prézentu**
- je-li ve **větě hlavní čas vedlejší**, je ve větě vedlejší **konjunktiv imperfekta**

Věty obsahové žadací

Mezi tzv. věty obsahové žadací patří **věty předmětné** (tj. ty, které zastupují předmět slovesa věty hlavní) a **podmětné** (tj. ty, které zastupují podmět slovesa věty hlavní) s významovým odstínem přání, vůle, snahy, příkazu atd.

Typy sloves ve větě hlavní

Ve větě hlavní bývají slovesa následujících sémantických skupin

- slovesa, vyjadřující pobídku, radu, příkaz – *hortor, suadeo, persuadeo, moneo, impero, praecipio* ...
- slovesa, vyjadřující prosbu, přání, žádost – *rogo* „prosím,žádám“, *oro* „prosím,žádám“, *precor* „prosím“, *peto* „žádám“, *flagito* „požaduji“, *opto* „přeji si“...
- slovesa s významem „starat se, snažit se, usilovat o něco, způsobovat“ – *curo, video, provideo, consulo* „starám se“, *caveo* „dávám si pozor“, *facio, efficio* „způsobuji“, *operam do, enitor* „snažím se“, ...
- slovesa s významem „dovolit, přistoupit na co, dosáhnout čeho“ – *obtineo* „dosahuji“, *do* „dávám, obdařuji“, *impetro* „dosahuji“, *concedo* „připouštím, dovoluji“, ...

Spojky

Ve větách obsahových žadacích se používají spojky

- ut* „aby“ (pro kladnou větu žadací)
- nē* „aby ne“ (pro zápornou větu žadací)

Po spojce *nē* se **místo záporných zájmen a příslovcí** užívá:

- nē quis* „aby nikdo“; „aby někdo ne...“
 - nē quid* „aby nic“; „aby něco ne...“
 - nē umquam* „aby nikdy“; „aby někdy ne...“
 - nē ullus homō* „aby žádný člověk“; „aby nějaký člověk ne...“
- apod.

Konjunktivy

Ve větách obsahových žádacích se používají konjunktivy pro současnost podle pravidel o souslednosti časů, tedy:

Věta hlavní	Věta vedlejší
čas hlavní (prézens, futurum, imperativ)	konjunktiv přítomnosti
čas vedlejší (všechny časy minulé)	konjunktiv imperfekta

Na rozdíl od latiny se v češtině ve větě vedlejší užívá kondicionál (podmiňovací způsob) bez ohledu na čas ve větě hlavní. Rozdíly ve vidu českého slovesa se při překladu do latiny nijak neprojevují.

<i>Peto te, ut id agas.</i>	Prosím tě, abys to dělal / udělal.
<i>Peto te, ne id agas.</i>	Prosím tě, abys to nedělal.
<i>Petebam te, ut id ageres.</i>	Prosil jsem tě, abys to dělal / udělal.
<i>Petebam te, ne id ageres.</i>	Prosil jsem tě, abys to nedělal.

Různé konstrukce po některých slovesech

Mnohá z výše uvedených sloves (např. *suadeo, moneo, scribo, ...*) uvozují kromě vedlejších vět s *ut / ne* také **vazbu akuzativu s infinitivem**. Mezi oběma konstrukcemi je významový rozdíl. Akuzativ s infinitivem vyjadřuje konstatování, kdežto věta s *ut/ne* přání, vůli, žádost atd. Také sloveso ve větě hlavní se často překládá odlišně, např.:

sloveso	akuzativ + infinitiv	<i>ut/ne</i> + konjunktiv
<i>suadeo, persuadeo</i>	přesvědčuji koho, že	radím, aby; přemlouvám
<i>moneo, admoneo</i>	připomínám, upozorňuji	napomínám, radím
<i>video</i>	vidím, že	hledím, starám se, aby
<i>censeo</i>	myslím si; soudím, že	rozhoduji, navrhuji, aby
<i>concedo</i>	připouštím, že	dovoluji, aby

Např.:

<i>Video patrem venire.</i>	Říkám, že otec přichází.
<i>Video ut pater veniat.</i>	Starám se / hledím, aby otec přišel.

Věty příslovečné účelové

Věty příslovečné účelové vyjadřují **účel**, kvůli jehož dosažení se odehrává děj věty hlavní. Používají se v nich stejné spojky a konjunktivy jako ve větách obsahových žádacích. Hlavní věta může obsahovat odkazovací výrazy *idcirco, eo, ob eam causam, propterea* „proto“.

Spojky

Ve větách účelových se používají spojky

- ut* „aby“ (pro kladnou větu účelovou)
- nē* „aby ne“ (pro zápornou větu účelovou)

Po spojce *nē* se **místo záporných zájmen a příslovcí** užívá:

- nē quis* „aby nikdo“; „aby někdo ne...“
 - nē quid* „aby nic“; „aby něco ne...“
 - nē umquam* „aby nikdy“; „aby někdy ne...“
 - nē ūllus homō* „aby žádný člověk“; „aby nějaký člověk ne...“
- apod.

Konjunktivy

Ve větách účelových se užívá konjunktiv přítentu a konjunktiv imperfekta podle stejných pravidel jako ve větách obsahových žádacích.

Věta hlavní	Věta vedlejší
čas hlavní (prézens, futurum, imperativ)	konjunktiv přítentu
čas vedlejší (všechny časy minulé)	konjunktiv imperfekta

Např.:

Dux legatos mittit ut pacem petant. Vojevůdce posílá posly, aby žádali o mír.

Dux legatos mittebat ut pacem peterent. Vojevůdce posílal posly, aby žádali o mír.

ALIUS VERSUS ALTER

Zásadní rozdíl mezi *alter* a *alius* spočívá v tom, že *alter* je „druhý ze dvou“, kdežto *alius* je „druhý, jiný z více“.

Použiji-li tedy *alter*, říkám, že celkem jsou dva lidé, věci atd. a já mluvím o té druhé. Použiji-li *alius*, znamená to, že lidí, věcí atd. je celkem vyšší počet než dvě.

Rozdíl mezi výběrem ze dvou nebo z více se v latině objevuje i u jiných zájmených adjektiv. *Uter* znamená „který ze dvou“, *neuter* „žádný ze dvou“ a *uterque* „každý ze dvou“, tedy „jeden i druhý, oba“. Vybírám-li z více než ze dvou, musím zvolit jiné výrazy.

ze dvou		z více	
<i>alter, altera, alterum</i>	druhý, jiný ze dvou	<i>alius, alia, aliud</i>	jiný
<i>uter, utra, utrum</i>	který ze dvou	<i>quis, quid</i> nebo <i>qui, quae, quod</i> ¹	který
<i>neuter, neutra, neutrum</i>	žádný ze dvou	<i>nullus, a, um</i>	žádný
<i>uterque, utraque, utrumque</i>	jeden i druhý	<i>omnes apod.</i>	všichni

¹ Výběr mezi *quis, quid* a *qui, quae, quod* záleží na začlenění do věty.